

**СЕРГІЙ ГЕОРГІЙОВИЧ КУЛЕШОВ:
ДОКУМЕНТОЗНАВЕЦЬ ТА ПЕДАГОГ.**

Історико-біографічний нарис до 60-ти річчя від дня народження

Становлення та розвиток вітчизняної науки про документ нерозривно пов'язується з іменем Сергія Георгійовича Кулешова — фахівця, який першим в Україні захистив докторську дисертацію з проблем документознавства¹, професора, вченого-новатора з широким діапазоном наукових знань, праці якого високо цінують архівознавці, книгознавці, бібліотекознавці, репрезентанти різних галузей історичної науки, зокрема нумізматики.

27 серпня 2010 р. фундатору вітчизняного документознавства та незмінному упродовж 14 років очільнику однойменного відділу Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (далі — УНДІАСД) С.Г. Кулешову виповнюється 60 років. Ім'я ювіляра добре знане не тільки в Україні, але й поза її межами, насамперед, на теренах колишнього СРСР. За ефективну працю у науковій, культурній та освітянській сферах Сергія Георгійовича неодноразово відзначено різними нагородами, зокрема Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, Почесною грамотою Державного комітету архівів України, Міністерства освіти та науки України, Міністерства культури і туризму України, галузевою премією імені Василя Веретенникова, духовним орденом св. Володимира 3-го ступеня.

Усе свідоме життя вченого — це вірне, старанне, безкорисне і чесне служіння на бібліотечно-бібліографічній та архівно-документознавчій нивах. Становлення його наукових поглядів нерозривно пов'язано з життєвими пріоритетами, що панували у його родинному оточенні, умовами соціокультурного середовища студентської доби та персональним впливом харизматичних лідерів викладацького складу Київського державного інституту культури (далі — КДІК). Наукові погляди вченого на початку нового

XXI століття дещо еволюціонували в предметному розумінні науки про документ в цілому та документознавства як навчальної дисципліни зокрема (йдеться про авторську концепцію спеціального документознавства та загальне документознавство (або документологію)). І це є яскравим свідченням неупередженого статусу дослідницької лабораторії С.Г. Кулешова, в якій панують лише принципи наукової об'єктивності та відкидаються всі, навіть власні суб'єктивні судження, що пройшли достатню апробацію часом, але не справдилися практикою. Уміння Сергія Георгійовича, з одного боку, — дистанціюватися від тенденційних роздумів, які є характерною ознакою сучасного наукового дискурсу репрезентантів соціально-комунікаційної галузі знань та позиціонувати себе як послідовника класичних ідей документознавства, а з другого — поступально розвиватися і безапеляційно не відкидати теоретично-прикладних здобутків історії документознавчої думки щодо визначення документології, яка, на думку вченого, ототожнюється з загальним документознавством і є складовою документознавства в цілому. Все це утворює самостійницькі наукознавчі позиції С.Г. Кулешова в контексті новітньої парадигми документознавчої науки.

На сьогодні, історія українського документознавства репрезентована нечисельними рецензіями на основні праці С.Г. Кулешова з різних галузей знань, кількома статтями з нагоди минулих ювілейних дат, аналітичним оглядом його діяльності та відділу документознавства УНДІАСД за 1996–2004 рр. в цілому². Оцінка безпосередньо наукової діяльності вченого у галузі документознавства також знайшла своє почесне місце у вітчизняній історіографії документознавства³. Враховуючи особливе місце наукових ідей С.Г. Кулешова щодо розуміння теорії документознавства, вагомий внесок у підготовку фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, у тому числі і найвищої кваліфікації у галузі книгознавства, бібліографознавства, бібліотекознавства, документознавства, архівознавства тощо та його ювілей, що також є незаперечною підставою для підбиття певних підсумків і аналізу авторських концепцій інтелектуала, зупинімося на розгляді основних етапів його життя та результатів творчої діяльності детальніше, задля визначення їх ролі, а також зазначення особливого статусу у сучасному історіографічному процесі, а відтак і внеску у розвиток історичної науки в цілому.

Народився Сергій Георгійович Кулешов у типовій для свого часу радянській, але ідеологічно незаангажованій київській родині робітника та службовки. Його батько — Кулешов Георгій Веніамінович (1918–1997; до 1945 р. мав прізвище Кулішов⁴) — народився у м. Києві. У 1932 р. разом з родиною переїхав до м. Харкова. У тодішній столиці УСРР у 1934 р. він закінчив шестирічну школу, а з 1936 р. — жив і працював зв'язківцем знову

у м. Києві. У 1939 р. його було призвано до лав Червоної Армії. З перших днів Великої Вітчизняної війни брав участь у бойових діях. У травні 1942 р. під час десанту біля м. Феодосія Георгій Веніамінович потрапив у німецький полон. Упродовж 1942–1945 рр. перебув у таборах для військово-полонених спочатку на території Польщі, а згодом — Югославії. У травні 1945 р. під час наступу союзницьких військ радянські військовополонені, серед яких був і Г.В. Кулешов, зуміли демілітаризувати німецьких наглядачів, і зі зброєю в руках (на той час надзвичайно важливий факт, оскільки у майбутньому саме це врятувало бранців від сталінських таборів) перейшли на сторону радянсько-союзницьких військ. У травні 1946 р. батько С.Г. Кулешова демобілізувався з лав Радянської Армії та повернувся до рідного міста над Дніпром. У серпні 1946 р. Георгій Веніамінович влаштувався робітником до Київських художньо-виробничих майстерень (зокрема, художника-графіка В.І. Касіяна), а у 1948 р. — на Київський експериментально-дослідний керамічний завод, на якому безперервно працював до 1982 р.

Мати вченого — Вікторія Олексіївна (1923–2001) походила з роду київських міщан Перепелиць і Закревських. 21 червня 1941 р. закінчила середню школу. У роки німецької окупації їй довелося зазнати усіх проявів «нового порядку». З травня 1942 р. працювала робітницею на фанерному заводі у Києві і лише за збігом певних обставин та допомоги сусіда родини Перепелиць — Федора Івановича Букіна, Вікторії Олексіївни вдалося уникнути важкої долі остарбайтера. Відразу після визволення Києва вона вступила на стоматологічний факультет Київського університету (упродовж 1945–1955 рр. — Київський стоматологічний інститут)⁵. У 1948 р. випускниця за розподілом (тоді обов'язковим) вирушила до м. Станіслава (нині — м. Івано-Франківськ), але з об'єктивних причин (відсутність вакантних робочих місць та потреби у молодих лікарях-стоматологах) змушена була повернутись до батьків. Згодом цей факт вплинув на все подальше життя Вікторії Олексіївни. У Києві молодістю лікаркою, що залишилась без роботи, зацікавились радянські карально-партійні органи. Їй інкримінували несанкціоноване повернення з місця призначення на роботу і саботаж. Відтак, вона — медик з вищою освітою, мусила назавжди забути про реалізацію своїх знань і фахових амбіцій та шукати нових професійних уподобань. Того ж року Вікторія Олексіївна одружилась з батьком Сергія Георгійовича — Г.В. Кулешовим. У 1962 р., вже після народження сина, який зростав єдиною дитиною в сім'ї, В.О. Кулешова закінчила курси стенографії та машинопису і пов'язала все подальше життя з книгою. До виходу на пенсію (1979 р.) вона працювала друкаркою у київському товаристві «Знання» та редакціях провідних українських журналів. Цілком очевидно, що саме Вікторія Олек-

сївна прищепила майбутньому вченому інтерес до книги, історичної літератури та пізнавальної діяльності в цілому.

Учнівські роки С.Г. Кулешова пройшли у київській початковій школі № 38 (вул. Гоголівська) та середній — № 141 (нині ця будівля знесена, знаходилась за адресою вул. Річна, 4. Свого часу її закінчила мати С.Г. Кулешова). Ще під час навчання у школі у Сергія Георгійовича проявився хист до дисциплін гуманітарного циклу, зокрема всесвітньої історії, літератури, нумізматики. У родині Кулешових була прекрасна бібліотека, основу якої складало зібрання батьків Вікторії Олексіївни — Олексія Андрійовича та Зінаїди Петрівни. Усі вони були прочитані С.Г. Кулешовим ще у дитинстві. Сергій Георгійович яскраво виділявся з-поміж однокласників широким діапазоном інтересів, допитливістю та неординарністю мислення, цілеспрямованістю та наполегливістю. Закінчивши 1967 р. школу, С.Г. Кулешов вже мав певний рівень знань з античної історії, нумізматики, досліджував свій родовід та свідомо прагнув пов'язати своє майбутнє з історичною наукою.

С.Г. Кулешов вирішив здобувати вищу освіту на історичному факультеті Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка⁶, проте, отримавши «добре» з усіх предметів, він не був зарахований до лав студентів, а відтак влаштувався на роботу старшим лаборантом Сектора держави і права АН УРСР⁷. У вільний від роботи час С.Г. Кулешов наполегливо готувався до наступної вступної кампанії. У 1968 р. він успішно склав вступні іспити на історичному факультеті університету, але його знову не було зараховано до когорти майбутніх студентів цього вищого навчального закладу. Волею долі Сергій Георгійович став студентом (вересень 1968 р.) бібліотечного факультету щойно створеного Київського державного інституту культури (КДІК) (серпень 1968 р.). Відтоді починається «бібліотечно-бібліографічний» етап у науковому та педагогічному житті С.Г. Кулешова. Значну частину прожитих років (точніше — 24) він присвятив служінню в закладі культури задля виконання шляхетної місії збереження соціальної пам'яті та забезпечення зв'язку минулого з сучасним і майбутнім.

Під час навчання Сергій Георгійович спеціалізувався на одній з провідних кафедр факультету — науково-технічної інформації (НТІ). На тлі інших, це відділення на факультеті вирізнялось особливою творчою атмосферою, широким діапазоном спецкурсів не тільки традиційно гуманітарного, але і природничо-технічного напрямку, високим професійним рівнем викладачів та опорних знань студентів, а також гендерним складом (переважна чисельність педагогів (здебільшого кандидати технічних наук) і студентів були чоловіки), що для типово фемінізованого КДІК було непересічним явищем. Такі постаті як Д.М. Скрипниченко, Л.З. Амлинський (багаторічний керів-

ник кафедри), О.Д. Балабанов, їхня життєва та наукові позиції справили значний вплив на формування Сергія Георгійовича як особистості, вченого і педагога.

У 1972 р. С.Г. Кулешов закінчив інститут та отримав диплом за спеціальністю «бібліотекар-бібліограф вищої кваліфікації технічних бібліотек»⁸. Відразу після випуску в особистому житті молодого спеціаліста відбулася ще одна знакова подія — Сергій Георгійович одружився. Того ж року його як одного з перспективних випускників запросили на роботу на кафедру НТІ. Однак вже у листопаді 1972 р. Сергія Георгійовича було призвано на строкову військову службу. Понад рік (по січень 1974 р.) він служив стрільцем на заставах у прикордонних військах на території сучасних республік Білорусь та Молдова⁹. Після демобілізації С.Г. Кулешов відразу приступив до роботи. Спочатку працював старшим лаборантом (1974 р.), потім — завідувачем кабінету кафедри НТІ (1975 р.), а з грудня 1977 по грудень 1980 рр. навчався в аспірантурі (стаціонар). Упродовж 1981–1983 рр., незважаючи на завантаження, пов'язане з педагогічною роботою (з 1981 по 1987 рр. — викладач кафедри НТІ), Сергій Георгійович під науковим керівництвом Л.З. Амлинського продовжував наполегливо працювати над остаточним варіантом тексту кандидатської дисертації «Учебные внутривузовские издания как источники информации и работа с ними вузовских библиотек». Робота молодого дослідника покликана була допомогти вирішенню низки нагальних питань, що існували в системі тогочасної підготовки і видання учбової літератури. Міждисциплінарне дослідження з виразним прикладним характером сприяло успішному їх вирішенню та впливало на оптимізацію ходу підготовки основних типів видань як складових елементів єдиного інформаційного простору, пов'язаного із забезпеченням навчального процесу ВНЗ. Як уже зазначалося, багато часу С.Г. Кулешов віддавав науково-педагогічній діяльності: підготовці до лекцій та практичних занять, розробленню авторських спецкурсів для студентів бібліотечного факультету («Історія природничо-наукової книги», «Документальні джерела наукової інформації»), укладанню методичних рекомендацій, присвячених організації самостійної науково-дослідної роботи студентів¹⁰. У творчому доробку С.Г. Кулешова було 19 наукових розвідок, здебільшого присвячених історії, типології, методиці організації та формам використання навчальних видань для вищої школи як джерел наукової інформації. У січні 1984 р. у Ленінградському інституті культури ім. Н.К. Крупської він захистив кандидатську дисертацію¹¹ та здобув науковий ступінь кандидата філологічних наук за спеціальністю «книгознавство»¹². Його наукова праця викликала позитивний резонанс як у осередках бібліо-, книго-, наукознавців, так і практичних працівників ВНЗ.

Саме в середині 80-х років минулого століття під впливом метрів-наставників КДІК та в оточенні колег-однодумців (О.Д. Балабанов, Н.В. Бойко, Е.М. Жлудько, А.Л. Маньковський, В.В. Терно) відбулося остаточне утвердження світоглядної концепції С.Г. Кулешова, становлення його як творчої особистості, вченого-новатора з високими науковим потенціалом, здатного до конструктивного дискурсу задля отримання знань, а також вдумливого викладача вищої школи і толерантного напутника по життю. У 1987 р. Сергія Георгійовича призначають на посаду старшого викладача кафедри НТІ. Відтоді його основна увага спрямовується на підвищення свого науково-педагогічного рівня. Він бере активну участь у науково-педагогічному процесі КДІК: багато працює над розробленням нових спецкурсів («Технічні засоби бібліотечної роботи», «Книгознавство і історія природознавчої літератури»), написанням методичних рекомендацій щодо їх засвоєння¹³, вивчає організацію наукових кваліфікаційних досліджень¹⁴, виступає на науково-практичних конференціях¹⁵.

Друга половина 1980-х рр. у творчому житті С.Г. Кулешова співпала з початком дослідження (1986 р.) нових науково-теоретичних проблем, а саме: документальних джерел наукової інформації (далі — ДДНІ) та призначенням на посаду доцента кафедри НТІ (1989 р.). Результати окремих етапів роботи над темою (встановлення характерних ознак ДДНІ як об'єктів прогнозування, розкриття змісту еволюційних змін ДДНІ, визначення функціонального призначення ДДНІ, а також їх жанрів) вчений систематично репрезентував на сторінках всесоюзного журналу «Научно-техническая информация» та республіканського збірника «Науковедение и информатика»¹⁶. У 1990 р. відділ наукової інформації з суспільних наук при Інституті філософії АН УРСР у вигляді препринта видає результат його багаторічної наполегливої праці «Развитие документальных источников научной информации (историко-типологический анализ)»¹⁷. Консеквентним наслідком майже двадцятирічної науково-педагогічної діяльності С.Г. Кулешова стало отримання ним у 1991 р. наукового звання доцента та призначення виконуючим обов'язки завідувача кафедри НТІ¹⁸. Варто також відзначити, що у цей час — зламу старої політичної системи та виникнення незалежної України — Сергій Георгійович відкрито заявив про свою громадянську позицію. Чисельними статтями-розвідками з історії українських наукових товариств, історії грошового обігу в Україні, української книги та друкарства¹⁹, що публікував на сторінках газет та науково-популярних видань, він активно закликав до вивчення української культурної спадщини.

Наступна фаза науково-педагогічної діяльності С.Г. Кулешова пов'язана з добою навчання в докторантурі на кафедрі НТІ КДІК (1993–1995 рр.). Вона характеризується остаточним утвердженням наукових позицій вче-

ного, осмисленням науково-теоретичних та практичних здобутків у книгознавчій царині та зміною пріоритетів щодо предметної сфери наукових зацікавлень. Упродовж цих років, окрім публікації наукових статей та тез доповідей, виголошених на українських та міжнародних конференціях²⁰, С.Г. Кулешов видає навчальний посібник для студентів бібліотечного факультету «Вступ до інформатики» (1993 р.)²¹ та монографію «Документальні джерела наукової інформації: поняття, типологія, історія типологічної схеми» (1995 р.)²², яка відіграла значну роль у загальному процесі розвитку українського документознавства. У цій роботі вперше в історії вітчизняного документознавства за допомогою міжгалузевих підходів до вивчення теорії та історії документа визначається сутність поняття «документальне джерело наукової інформації» як сталого, узагальнюючого поняття для всіх документів, в яких домінує наукова інформація; репрезентується типологічна схема сучасних ДДНІ, що відображає рівень диференціації системи потреб суспільства в науковій інформації; актуалізується авторська періодизація історії типологічної схеми ДДНІ; викладаються окремі засади класифікації та еволюції ДДНІ.

У цілому, в цей час вчений успішно поєднує роботу в докторантурі з викладацькою діяльністю, керуванням дослідницькими роботами дипломників, аспірантів, консультуванням тощо. Зокрема, у 1996 р. відбувся захист аспірантки Л.О. Ткачової, яка під його керівництвом підготувала кандидатську дисертацію «Видавнича діяльність Київського університету у 1834–1917 роках (на прикладі видань з природознавства)»²³. Після закінчення докторантури Сергій Георгійович за об'єктивних (кризових економічних) і суб'єктивних (бажання здійснювати наукову роботу з документознавства) залишив *alma mater*.

1 вересня 1996 р., С.Г. Кулешов став першим і незмінним керманічем одного з провідних структурних підрозділів новоствореного Українського державного науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства²⁴ (у 2001 р. з назви вилучено слово «державний»). Відтоді, на нашу думку, у науково-педагогічному житті С.Г. Кулешова починається відлік нового та найбільш плідного періоду діяльності — архівно-документознавчого, який продовжується й донині.

З приходом Сергія Георгійовича до УНДІАСД відділ документознавства почав працювати не тільки де-юре, але й де-факто (оскільки в структурі інституту відділ існував з 1995 р.). На його долю відразу випало багато роботи, насамперед, пов'язаної з підготовкою документів щодо організації діяльності інституту (відділу документознавства), згодом — заочної аспірантури (з квітня 2003 р.), спеціалізованої вченої ради К 26.864.01 (з травня 2003 р.), налагодження робочих контактів з працівниками служб діловодства

та архівних установ, і, найголовніше, визначення пріоритетних напрямів діяльності структурного підрозділу, а саме: опрацювання проблем історії та теорії документознавства; дослідження історії діловодства в Україні та за кордоном; розроблення досконалої організації діловодних процесів (створення управлінських документів та організації роботи зі службовими документами); формування пропозицій щодо раціоналізації типологічної схеми управлінської документації, побудова змісту класу організаційно-розпорядчої документації; вивчення організації керування документаційними процесами за кордоном; підготовка проектів нормативно-правових актів, міжгалузевих і галузевих нормативних документів, методичних розробок з організації діловодства, інших процесів створення та функціонування.

За короткий час С.Г. Кулешов зумів згуртувати навколо себе колектив однодумців. Поруч з ним у різні роки працювали та працюють досі: колишній співробітник по кафедрі НТІ КДІК — А.Л. Маньковський, Л.В. Кузнєцова (до переходу в інститут працювала заступником директора ЦДАВО України), О.М. Загорецька (випускниця КДІК), М.І. Кузнєцова (раніше працювала в Держархіві Київської області) та Л.О. Ткачова. У відділі С.Г. Кулешова завжди панувала спокійна, сприятлива до вирішення нагальних практичних питань і фундаментальних теоретичних завдань атмосфера. Він завжди готовий надати консультацію чи пораду. До його думки прислуховуються не тільки молоді науковці, але й метри. Водночас, Сергій Георгійович з притаманною йому витримкою та делікатністю миттєво та рішуче реагує на порушення корпоративних етичних норм та вияви непрофесіоналізму.

1997 р. у спеціалізованій раді Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського С.Г. Кулешов успішно захистив докторську дисертацію «Типологія наукових документів: історія та сучасний стан»²⁵. Цією роботою С.Г. Кулешов заявив про себе як про власне українського дослідника історії та теорії документальних джерел наукової інформації (проблематики дотичної до документознавства, книгознавства, наукової інформатики), гідного посісти почесне місце у когорті відомих корифеїв-інформатиків — знавців науки про науковий документ, поруч з О.І. Михайловим, А.І. Чорним, Р.С. Гіляревським, А.В. Соколовим, Д.І. Блюменау, О.О. Корінним (нині Російська Федерація) та стати першим у плеяді вітчизняних документознавців (В.В. Бездрабко, Н.М. Кушнарєнко, М.С. Слободяник, Г.І. Швецова-Водка). 2000 р. С.Г. Кулешову було присвоєно вчене звання професора²⁶. Того ж року за результатами напруженої і виснажливої роботи, пов'язаної з написанням докторської дисертації, вчений опублікував вірцеву монографію «Документознавство: історія, теоретичні основи», за яку 2001 р. Науковою радою Державного комітету архівів України (далі — Держком-

архів) йому було присуджено премію імені Василя Веретенникова. Свою другу монографічну працю дослідник повністю присвятив теоретичним проблемам. У ній автор акумулював основні власні наукові ідеї, теоретико-методологічної засади і представив на суд фахівців ґрунтовний аналітико-синтетичний доробок. У цій роботі С.Г. Кулешов послідовно з'ясовує витоки науки про документ, в контексті загальних процесів розвитку історичної науки окреслює основні етапи розвитку документознавства, подає та розглядає його структуру, визначає теоретичні основи загального та спеціального документознавства та методологічні засади документології. Сьогодні С.Г. Кулешов активно працює в галузі спеціального документознавства, єдиним конституційованим представником якого є, на думку вченого, традиційне документознавство, що досі розвивалося як управлінське²⁷. Окремо слід наголосити на еволюції наукових поглядів ученого стосовно концепції загального документознавства та ставленні до сучасного трактування поняття «документ» як засобу комунікації. Так, С.Г. Кулешов не поділяє пануючої думки про те, що в основу поняття документ покладається ознака «засіб комунікації», оскільки вона не поширюється на архівні документи. Учений також наполягає на перегляді та конструктивному осмисленні концепції «загального документознавства» або «документології», і, водночас, послідовно відстоює доцільність студіювання таких практичних напрямів, що мають загальнодокументознавче значення, а саме: ідею розроблення та реалізації автоматизованих інформаційних систем на масиви видань, рукописних книг, архівних документів, процеси електронного документостворення та документообігу, забезпечення збереженості документів, які мають природничо-наукові, політичні та правові аспекти²⁸.

Під керівництвом Сергія Георгійовича співробітниками УНДІАСД, Держкомархіву та іншими фахівцями, починаючи з 1996 р. опрацьовано низку затребуваних архівістами-практиками надзвичайно важливих тем, що знаходяться у площині теоретичної та науково-методичної сфер архівознавства та документознавства, а саме: Примірні інструкція з діловодства в центральних державних архівних установах України, Державному архіві при Раді міністрів Автономної Республіки Крим, державних архівах областей, міст Києва і Севастополя (1999 р.); Планово-звітна документація державних архівних установ України (збірник форм) (2000 р.); Примірні норми часу (виробітку) на основні види робіт в архівних підрозділах органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій (2001 р.); ДСТУ 4163–2003. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів (2003 р.); Примірні номенклатура справ апарату обласних, Київської та Севастопольської міських державних

адміністрацій (2003 р.); Примірна номенклатура справ апарату державної адміністрації області (2004 р.); Методичні рекомендації щодо застосування ДСТУ 4163–2003. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів (2004 р.); ДСТУ 2732. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять: Національний стандарт України (2005 р.); Збірник уніфікованих форм організаційно-розпорядчих документів (2006 р.); ДСТУ 4423:2005–1. Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Ч. 1 Основні положення. (ISO 15489–1:2001, MOD): ДСТУ 4423–1:2005. — чин. від 2007–04–01 (2007 р.); ДСТУ 4423:2005–2. Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Ч. 2. Настанови (ISO / TR 15489–2:2001, MOD): ДСТУ 4423–2:2005. — чин. від 2007–10–01 (2007 р.); Перелік науково-технічних документів постійного строку зберігання (2007 р.); Типові норми часу і виробітку на основні види робіт, що виконуються у державних архівних установах (2008 р.); методики внесення до НАФ України унікальних документів (2008 р.) та ін. Підготовлено також оновлену редакцію «Переліку типових документів, що створюються в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інших установ, організацій і підприємств, із зазначенням строків зберігання (2010 р.)».

Нині згуртована команда відділу документознавства працює над концепцією зміни структури та змісту Державного класифікатора управлінської документації (ДКУД) та підготовкою нової редакції «Організаційно-розпорядча документація» ДКУД; Переліком соціально-значущих документів, що мають надходити до архівних установ у разі ліквідації підприємства, установи, організації. С.Г. Кулешов та співробітники відділу багато часу і сил приділяють вирішенню нагальних проблем, пов'язаних з впровадженням електронного урядування в центральних і місцевих органах виконавчої влади України та повноцінного функціонування новоствореного Центрального державного електронного архіву (далі — ЦДЕА). С.Г. Кулешов надає консультації колегам, що працюють над проблемами електронного документування та документообігу («Метадані архівного електронного документа. Описування структури та змісту даних. Галузевий стандарт»; «Описування та організація зберігання інформаційних ресурсів органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій. Методичні рекомендації» та ін.), а також забезпечення збереженості документів Національного архівного фонду України (далі — НАФ) («Страхування документів НАФ їх власниками або уповноваженими ними юридичними чи фізичними особами. Інструкція»), виступає перед цільовою аудиторією на запрошення Держкомархіву.

Отже, наукові концепції, теоретично-прикладні розробки та методико-утилітарні настанови, виконані командою відділу документознавства, керованого С.Г. Кулешовим, красномовно засвідчують, що результати багаторічних напрацювань колективу реально впливають на розвиток документознавства в Україні та сприяють оптимальній організації діловодства в установах, підприємствах, організаціях усіх форм власності. Відтак, доволі нечисельний інститутський осередок документознавців, який нині представляють д. і. н., проф. С.Г. Кулешов, к. і. н., с. н. с. О.М. Загорецька, д. і. н., проф. В.М. Горовий (працює за сумісництвом), Ю.С. Ковтанюк, А.Ю. Слизький та В.Ф. Бойко, у тісній співпраці з Держкомархівом, центральними та місцевими архівами, а також іншими державними органами зумів забезпечити архівну справу та діловодство в Україні нормативно-правовою, правовою та методичною базою як на загальнодержавному рівні (документи нормотворчого (законодавчого) характеру), так і на галузевому (документи, що мають характер рекомендацій, тощо).

Особливий творчий доробок С.Г. Кулешова за майже півтора десятиліття роботи в УНДІАСД тісно пов'язаний зі сферою діяльності архівних установ та їхніми основними функціональними завданнями, а саме: організацією роботи, забезпеченням збереженості та обліку документів НАФ, формуванням НАФ та експертизою цінності документів, організацією зберігання документів в архівних підрозділах та архівних відділах, діловодними службами, організацією передавання архівних документів на постійне зберігання до центральних архівів. Багато зусиль вчений віддав роботі над низкою важливих тем концептуально-теоретичного, науково-пошукового та методико-прикладного характеру, зокрема: термінологічним словником (1998 р.)²⁹, засадничими питаннями організації науково-дослідної та методичної роботи в державних архівних установах України (2001 р.)³⁰, методикою грошової оцінки документів НАФ (2005 р.)³¹, основними напрямками функціонування галузевої системи науково-технічної інформації з архівної справи та документознавства (2005 р.)³², проблемами формування НАФ документами, віднесеними до категорії унікальних³³. Йому належить низка праць, присвячених історії та перспективам розвитку українського документознавства³⁴, актуальним проблемам сучасного діловодства, його історії, термінологічним засадам³⁵, питанням структуризації документознавства³⁶, роздумам про документ як базове поняття системи наукових знань в архівознавстві, бібліографознавстві, книгознавстві та інших галузях соціальної комунікації³⁷, а також розвідки концептуального і прикладного характеру з управлінського документознавства³⁸. Характерною ознакою його наукової творчості є те, що він під час розроблення теоретичних проблем свідомо керується формальною методою і це є так званим «почерком Кулешова»,

проявом його рефлексії, водночас, він адекватно реагує на потреби сучасного інформаційного суспільства та активно підтримує розроблення найскладніших питань, пов'язаних з поширенням електронних документів та електронних інформаційних ресурсів. Окрім праць, про які вже згадувалося та які були виконані у межах замовлення Держкомархіву, С.Г. Кулешів, ще на світанку ери масової комп'ютеризації та інформатизації, висловив свої думки щодо місця та перспектив розвитку електронного документознавства в структурі загального документознавства (документології). За результатами їх попереднього обговорення на різноманітних форумах³⁹ у роботі «Документознавство: історія, теоретичні основи» він запропонував для наукового дискурсу сім таких найважливіших питань: виявлення закономірностей, пов'язаних з електронним документостворенням та обігом електронних документів (далі — ЕД); дослідження потоків, життєвого циклу ЕД різних видів та в різних сферах (адміністративне управління, наука, виробництво тощо); уніфікація, стандартизація, нормативно-правова регламентація процесів створення, реєстрації, обігу, зберігання ЕД; вирішення проблеми організації автоматизованих інформаційно-пошукових систем, збереженості ЕД, пошуку захисту інформації та доступу до неї; розроблення правових питань, пов'язаних зі створенням, обігом та і взагалі з юридичною силою ЕД; розв'язання понятійно-термінологічних питань ЕД, пов'язаних з визначенням сутності ЕД, їх оригінальності, повторюваності, аутентифікації (зокрема, поняття «оригінал», «копія», «дублікат» тощо) та дослідження ЕД як історичного джерела⁴⁰. Відзначимо, що за десять років у теоретичній площині електронного документознавства мало чого змінилося, на жодне з цих питань ми не отримали остаточних відповідей, тоді як практична сфера електронного документообігу майже щодня набирає обертів та фактично розвивається без наукової консолі. Багато ідей вченого установчого характеру щодо впровадження електронного документообігу знайшли своє місце в Концепції проекту Закону про діловодство⁴¹, його перу належить низка статей, що торкаються різних сторін сфери електронного документознавства (електронне документування, електронний документообіг та електронні ресурси)⁴². Під його науковим керівництвом дослужується така надзвичайно актуальна тема як «Електронне документознавство в Україні: сутність наукового напрямку, історія формування, перспективи розвитку».

Характерною ознакою цих робіт є унікальна акумуляція двох магістральних напрямів інтелектуальної пізнавальної діяльності (теорії та практики), що сплітаються у потужний енергетичний жмуток, який у свою чергу зумовлює позитивний вплив та лабільність наукових роздумів С.Г. Кулешова, їх балансування на межі багатьох споріднених галузей знань. Перелік

документів, підготовлених Сергієм Георгійовичем, демонструє активну участь вченого у підготовці нормотворчих і настановчих праць, а зафіксовані у них положення обов'язкового і рекомендаційного характеру і нині не втратили своєї відповідності щодо найважливіших потреб архівної науки та архівної системи, документознавства та діловодства. Визначення цінності типових управлінських документів та їх інформаційного ресурсу, ознак унікальних документів, створених у різні історичні епохи та періоди, критеріїв відбору веб-ресурсів для подальшого зберігання в архівах; розроблення системи певних правил і принципів для застосування під час здійснення грошової оцінки документів НАФ, понятійного апарату у сфері діловодства та архівної справи, концептуальних засад нормативно-правових та правових актів, а також укладання їх змісту засвідчують широку ерудицію та енциклопедичну обізнаність Сергія Георгійовича у питаннях прикладного наукознавства в цілому, дисциплін документознавчого циклу та інших спеціальних історичних дисциплін, а також української й всесвітньої історії, історії державних установ тощо.

Заслугує окремої уваги участь С.Г. Кулешова у здійсненні амбітного наукового проекту — «Українська архівна енциклопедія» (2008 р.)⁴³. Під його керівництвом та за створеним ним словником гасел було підготовлено до публікації тематичний блок «документознавство». Сергій Георгійович є автором ключових статей з документознавства: «документ», «документація», «документознавець», «документознавство», «класифікатори техніко-економічної та соціальної інформації», «класифікації (класифікаційні системи) документів», «уніфікована система організаційно-розпорядчої документації», «управлінська документація», «функції документа» тощо, а також таких, що виходять за межі документознавства, наприклад, «нумізмати́ка»⁴⁴. За його підтримки, вже як нумізмата, колегами по УНДІАСД з нагоди виходу в світ монографії І.Б. Матяш та Ю.Ю. Мушки «Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині: Історія. Спогади. Архівні документи» (2005 р.)⁴⁵ було підготовлено виставку архівних документів та раритетних видань «Українська дипломатія: перші кроки на міжнародній арені»⁴⁶. Серед експонатів виставки вирізнялась добірка перших українських грошових банкнот з власної колекції С.Г. Кулешова — шаги, карбованці, гривні, а також латвійські, польські, румунські, німецькі, угорські, французькі монети тієї ж доби, що були в обігу в європейських державах, у яких діяли Надзвичайні дипломатичні місії УНР–Директорії УНР і посольства Української Держави.

Більш, ніж 40-річна трудова діяльність С.Г. Кулешова формально вписана в контекст лише двох наукових установ КДІК та УНДІАСД. Проте одночасно з роботою в УНДІАСД С.Г. Кулешов продовжував реалізовувати

себе як вчений, педагог, викладач, рецензент, відповідальний за підтримку кваліфікаційного рівня фахівців всіх категорій. У різні часи він працював в Національній бібліотеці України ім. В.І. Вернадського (далі — НБУВ), зокрема Інституті рукопису, Київському національному університеті культури і мистецтв (далі — КНУКіМ). Від 1999 р. Сергій Георгійович за сумісництвом працює в Державній (тепер — Національній) академії керівних кадрів культури і мистецтв (далі — НАКККіМ)⁴⁷. За цей час професором С.Г. Кулешовим, шанованим колегами-викладачами та студентською аудиторією за те, що, попри всі свої наукові заслуги та досягнення, широку ерудицію, ораторські та полемічні здібності і принциповість, ніколи не дозволяв собі панібратства з колегами та зверхнього ставлення до студентів, було підготовлено кілька сотень фахівців у галузі документознавства та інформаційної діяльності структур усіх форм власності. Упродовж десятиліття він розробив кілька авторських навчальних курсів⁴⁸, серед яких особливе місце посідає «Управлінське документознавство». У 2003 р. на основі матеріалів лекцій, прочитаних у рамках цього курсу, теоретичних роздумів щодо змісту управлінського документознавства як наукової дисципліни, уніфікації та стандартизації управлінської документації, репрезентованих в наукових статтях та тезах доповідей, а також практичних знань, набутих під час виконання планових тем в УНДІАСД, вчений підготував однойменний навчальний посібник⁴⁹. Окремий розділ посібника С.Г. Кулешов присвятив особливостям керування управлінською документацією за кордоном (Австралія, Німеччина, Російська Федерація, Сполучені Штати Америки). С.Г. Кулешов також долучався до підготовки ще одного навчального посібника «Спеціальні історичні дисципліни» (2008 р.)⁵⁰. Зокрема, ним було підготовлено статті «Документознавство» та у співавторстві з О.М. Загорецькою — «Діловодство».

Щороку С.Г. Кулешов керує науковими роботами кількох студентів, що навчаються у НАКККіМ під час підготовки ними бакалаврських, дипломних та магістерських робіт, здійснює наукове рецензування підготовлених до захисту курсових та кваліфікаційних робіт тощо. Він неодноразово очолював державні екзаменаційні комісії у КНУКіМ та Європейському університеті. За останнє десятиліття навколо С.Г. Кулешова сформувалася група однодумців щодо застосування певних наукових підходів до вирішення документознавчих проблем, тобто наукова школа, якій притаманні послідовність і чітка направленість у дослідженні найбільш затребуваних суспільством (архівною системою, вищою школою) напрямках наукового обґрунтування практичних питань документознавства, насамперед, електронного, діловодства (оптимізація, уніфікація та стандартизації документів різних класів управлінської документації) та документальних комунікацій

(інформаційної діяльності) тощо. Серед учнів його школи/колег Сергія Георгійовича, котрі під його керівництвом успішно захистили дисертації, такі відомі в архівознавчих та документознавчих колах фахівці, як В.Ю. Соколов (1998 р.), Н.М. Христова (1999 р.), І.Є. Антоненко (2005 р.), О.М. Загорецька (2005 р.), Ю.І. Палеха (2005 р.), С.В. Сельченкова (2005 р.), Н.О. Леміш (2009 р.). Своїм однодумцем Сергій Георгійович Кулешов передає притаманну йому критичність, у межах, необхідних для підготовки об'єктивного дослідження, методологічний формалізм, який конче необхідний для отримання неупереджених результатів, неприязнь до графоманії, прагнення до здобуття істинних знань, також постійну потребу професійного і особистісного удосконалення. Нині під керівництвом Сергія Георгійовича здійснюють дисертаційні дослідження з актуальних проблем документознавства — В.Ф. Бойко, Ю.С. Ковтанюк, А.Ю. Слизький (всі — УНДІАСД), В.В. Горєва (Держкомархів), Л.І. Жук (Європейський університет) та ін. На цих перспективних молодих науковців покладаються великі сподівання, адже саме їхні наукові концепції, підтверджені практикою у системі архівів та інших документаційно-інформаційних установ, визначатимуть майбутній розвиток науки про документ.

На громадських засадах С.Г. Кулешов бере участь у роботі Наукової ради та Нормативно-методичної комісії Держкомархіву України, Технічного комітету зі стандартизації ТК 144 «Інформація та документація», понад 10 років входить до складу спецради Д 26.165.01 в НБУВ, був членом спецради в КНУКіМ (1996–2004). З 2003 р. С.Г. Кулешов незмінний заступник Голови спеціалізованої вченої ради К 26.864 в УНДІАСД. Він виконує обов'язки Голови приймальної комісії до аспірантури УНДІАСД зі спеціальності «історіографія, джерелознавство, спеціальні історичні дисципліни», а також співавтор програми кандидатського іспиту зі спеціальності «архівознавство, документознавство»⁵¹. З 2004 р. С.Г. Кулешов є членом експертної комісії ВАК України з історичних наук. Незаперечно його активна участь у розробці паспорта спеціальності «07.00.10 — Документознавство, архівознавство». З відкриттям у 2007 р. нового наукового напрямку ВАК України — «соціальні комунікації», до якого було віднесено й документознавство, архівознавство, книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство, за якими присуджуються наукові ступені — «історичні науки» та «соціальні комунікації», С.Г. Кулешов у 2009 р. долучався до внесення уточнень та доповнень паспорта спеціальності «27.00.02 — документознавство, архівознавство»⁵².

Переконливим свідченням вагомого авторитету С.Г. Кулешова серед наукової спільноти є те, що він входить до складу редакційних колегій наукових журналів та збірників: «Студії з архівної справи та документознавства», «Пам'ятки: Археографічний збірник», «Архівознавство. Архео-

графія. Джерелознавство», «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Бібліотечна планета», «Вісник Книжкової палати».

Отже, два основні напрями діяльності С.Г. Кулешова як вченого та педагога: бібліотеко-бібліографічний та архівно-документознавчий представлені понад 170 працями, основна проблематика яких пов'язана з документознавством, книгознавством, бібліотекознавством, архівознавством, бібліографією, нумізматиною, методикою викладання у вищій школі, практичною діяльністю архівних установ та діловодством. Його внесок у наукознавство вагомий та незаперечний. Свій ювілей Сергій Георгійович зустрічає у творчому розквіті. Він продовжує працювати над проблемами теорії документознавства, насамперед йдеться про його концепцію навчального курсу документознавства для архівістів та працівників служб діловодства, про необхідність перероблення структури і змісту Державного класифікатора управлінської документації для потреб організації електронного документообігу, зокрема в державних органах. На часі вихід навчального посібника для вузівської підготовки фахівців зі спеціальностей «Архівознавство» і «Документознавство та інформаційна діяльність», який з нетерпінням чекають не тільки студенти і аспіранти, але й науковці й організатори діловодства.

Просопографічний портрет вченого-документознавця та педагога буде неповним, якщо ми не згадаємо про родину ювіляра, в якій панує атмосфера спільних інтересів, взаємоповаги і повного порозуміння, гостинності і затишку. Саме вона — дбайлива дружина Наталія Павлівна (колежанка по КДІК, нині займається проблемами науково-інформаційного забезпечення в Інституті електрозварювання ім. Є.О. Патона) — вже майже 40 років (!) надихає вченого на розкриття творчого його потенціалу.

Оглянувши життєвий і науковий шлях Сергія Георгійовича Кулешова, можна сказати, що наукове кредо професора — безперервно і послідовно рухаючись вперед, переоцінювати минулі здобутки, його прагнення як науковця — пізнати істину, як вчителя, наставника і педагога — створити наукову школу однодумців. Зроблено дуже багато, але попереду — плідна і тривала праця. Многія літа Вам, наш шановний ювіляре!

¹ Сергій Георгійович Кулешов захистив докторську дисертацію з проблем документознавства, але за іншою спеціальністю — «книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство».

² Швецова-Водка Г.М. Историко-теоретичне дослідження документальних джерел наукової інформації // Бібліотечний вісник. — 1996. — № 4. — С. 37–38; Ювілей // Вісник Державного комітету архівів України. — 2000. — Вип. 3. — С. 184–185; Васильченко М.

Термінологія, термінологія... // Бібліотечний вісник. — 2007. — № 5. — С. 54–55; *Матяш І.* Десятиліття діяльності УНДІАСД і розвиток архівної науки в Україні // Студії з архівної справи та документознавства. — 2004. — Т. 12. — С. 16–17; *Бездрабко В.* ДСТУ 4423:2005 «Інформація та документація. Керування документаційними процесами»: *impressia et reflexia* // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. — К., 2010. — Число 16. — С. 111–125.

³ *Бездрабко В.В.* С.Г. Кулешов і вітчизняне документознавство: до історіографії науки на рубежі століть // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2008. — № 3. — С. 31–44; *Її жс.* Концепція документознавства С.Г. Кулешова // Історіографічні ескізи з документознавства, або Персональний текст про персональні тексти. — К., 2010. — С. 106–126; *Її жс.* Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток. — К., 2009. — С. 374–451; *Її жс.* Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства — провідна наукова установа документознавчої галузі // Архіви України. — 2009. — № 3/4. — С. 66–95.

⁴ Тут і далі інформацію біографічного характеру почерпнуто з усних розповідей С.Г. Кулешова.

⁵ Історія [стоматологічного] факультету Національного медичного університету імені О.О. Богомольця [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nmu.edu.ua/e5.php> — Назва з екрана.

⁶ Інформацію почерпнуто з усних розповідей С.Г. Кулешова.

⁷ Особова картка // Архів УНДІАСД, особова справа Кулешова С.Г.

⁸ Особистий листок з обліку кадрів // Архів УНДІАСД, особова справа Кулешова С.Г.

⁹ Автобіографія // Архів УНДІАСД, особова справа Кулешова С.Г.

¹⁰ *Кулешов С.Г.* Учебно-информационные издания и организация самостоятельной работы студентов // Методические рекомендации по организации самостоятельной работы студентов. — К., 1984. — С. 92–97.

¹¹ *Его же.* Учебные внутривузовские издания как источники информации и работа с ними вузовских библиотек: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 05.25.04 / Ленингр. гос. ин-т культуры им. Н.К. Крупской. — Л., 1983. — 15 с.

¹² Автобіографія...

¹³ *Кулешов С.Г.* Методические указания к практическим занятиям по курсу «Технические средства библиотечной работы» (для студентов библиотечного факультета). — К., 1987. — 22 с.; *Его же.* Методические рекомендации по курсу «Книговедение и история естественнонаучной литературы» (для студентов библиотечного факультета). — К., 1988. — 23 с.; *Його жс.* Методичні рекомендації з курсу «Інформатика». Розділи «Вступ до інформатики», «Організація науково-інформаційної діяльності в СРСР» для студентів III курсу бібліотечного факультету стаціонарної форми навчання. — К., 1990. — 27 с.

¹⁴ *Бабич В.С., Довгопола О.П., Кулешов С.Г.* Методические указания к выполнению дипломной работы (для студентов библиотечного факультета). — К., 1987. — 28 с.

¹⁵ *Кулешов С.Г.* Характеристика видов информации в учебных изданиях для студентов // Актуальные проблемы культурного строительства: тез. докл. респ. науч.-теорет. конф. — Николаев, 1985. — Вып. 5. — С. 538–540; *Его же.* О генезисе системы документальных

источников научной информации // Информатика и науковедение: краткие тез. докл. второй обл. науч. конф., 27–29 мая 1986. — Тамбов, 1986. — С. 73–75; *Его же*. Об эстетической функции научной литературы // Актуальные вопросы развития культуры: тез. докл. респ. науч.-теорет. конф. проф.-преп. состава и аспирантов вузов культуры и искусства, 24–26 марта 1987. — Одесса, 1987. — Ч. 1. — С. 165–166; *Его же*. Основные этапы эволюции системы документальных источников научной информации // Информатика и науковедение: крат. тез. докл. и сообщ. к Первой Всесоюз. науч. конф., 1–4 июня 1988 г., Тамбов. — Тамбов, 1988. — С. 191; *Кулешов С.Г., Маньковский А.Л.* Эволюция характеристик документальных источников научной информации // Шестая Всесоюз. науч. конф. по проблемам книговедения. Секция издательского дела: тез. докл. — М., 1988. — С. 42–44.

¹⁶ *Кулешов С.Г., Маньковский А.Л.* Основные характеристики документальных источников научной информации как объектов прогнозирования // Науковедение и информатика. — 1986. — Вып. 27. — С. 51–56; *Девтерова Т.В., Кулешов С.Г.* Функции документальных источников научной информации // Научно-техническая информация. Сер. 1. — 1987. — № 4. — С. 18–22; *Кулешов С.Г.* Эволюция документальных источников научной информации как объект прогнозирования // Науковедение и информатика. — 1987. — Вып. 28. — С. 45–50; *Девтерова Т.В., Кулешов С.Г.* Жанры документальных источников научной информации // Науковедение и информатика. — 1989. — Вып. 31. — С. 53–56.

¹⁷ *Кулешов С.Г.* Развитие документальных источников научной информации (историко-типологический анализ). — К., 1990. — Ч. 1: Документальные источники научной информации как объект историко-типологического исследования. — 22 с., Ч. 2: Досистемный этап развития документальных источников научной информации. — 42 с., Ч. 3: Генезис новой научной литературы и формирование системы ДИНИ. — 45 с.

¹⁸ Автобіографія...

¹⁹ *Кулешов С.Г.* Нумізматичні пам'ятки України // Вечір. Київ. — 1991, 25 жовт., 1 листоп.; *Його ж.* Українські дукачі // Вечір. Київ. — 1991, 22 листоп., 29 листоп.; *Демерлій О., Кулешов С., Харчук Л.* Відкриття істини (із життєпису Українського наукового товариства, що було засноване 85 років тому) // Вечір. Київ. — 1992, 20 квіт.; *Кулешов С.Г.* Зміювики... // Вечір. Київ. — 1992, 27 берез.; *Його ж.* Медаль для Богдана Хмельницького // Вечір. Київ. — 1992, 24 лип.; *Його ж.* Основні етапи розвитку української природничо-наукової книги // Культура України: історія і сучасність: тези доп. респ. наук.-теорет. конф. — Х., 1992. — С. 262–264; *Його ж.* Українська книга: межа національної приналежності // Книжник. — 1992. — № 3. — С. 32–35.

²⁰ Бібліографічна інформація на сторінках «Вістей природничої секції Українського Наукового Товариства» // Наукова бібліотека в сучасному соціо-культурному просторі: тез. доп. міжнар. наук. конф. — К., 1993. — Ч. 2. — С. 179–181; *Кулешов С.Г.* Вступ до інформатики: навч. посіб. для студ. бібл. ф-ту. — К., 1993. — 70 с.; *Кулешов С.Г., Терпиль Н.С.* Научная работа студентов по созданию электронных каталогов изданий // Информационные технологии в славянской культуре и украинском возрождении: тез. докл. междунар. науч. конф., 16–17 февр. 1993 г. — Х., 1993. — С. 81–82; *Кулешов С.Г.* Исторична та сучасна класифікація наукових комунікацій // Наука та наукознавство. — 1994. — Вип. 1/2. — С. 109–116; *Його ж.* Книгознавчі аспекти дослідження документальних джерел наукової інформації // Бібліотечний вісник. — 1994. — № 5/6. — С. 2–5; *Його ж.* Культурологічний аналіз типовості в історії документальних джерел наукової інформації // Питання культурології: міжвід. зб. — К., 1994. — № 13. — Ч. 1. — С. 135–148; *Його ж.*

Періодизація історії української природничонаукової та технічної книги // Зб. наук. пр. Київ. держ. ін-т культури. — К., 1994. — Ч. 2. — С. 62–75; *Його ж.* Документальні джерела наукової інформації: поняття, типологія, історія типологічної схеми. — К., 1995. — 190 с.; *Його ж.* Еволюція основної соціальної функції документальних джерел наукової інформації // Книга в соціокультурному просторі (досвід книговидавництва XIX–XX ст. і сучасні проблеми): доп. і повідомл. міжнар. наук. конф., Львів, 3–5 трав. 1995 р. — Львів, 1995. — С. 74–76; *Його ж.* Про деякі витоки документальної фіксації інформації // Зб. наук. пр. Київ. держ. ін-т культури. — К., 1995. — Вип. 3. — С. 217–228; *Його ж.* Про значення поняття «документ» // Бібліотечний вісник. — 1995. — № 1. — С. 1–4; *Його ж.* Тенденції й перспективи розвитку типологічної схеми документальних джерел наукової інформації // Інформація і ринок. — 1995. — № 1. — С. 10–12.

²¹ *Його ж.* Вступ до інформатики: навч. посіб. для студ. бібл. ф-ту. — К., 1993. — 70 с.

²² *Його ж.* Документальні джерела наукової інформації: поняття, типологія, історія типологічної схеми. — К., 1995. — 190 с.

²³ *Ткачова Л.О.* Видавнича діяльність Київського університету у 1834–1917 роках (на прикладі видань з природознавства): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 17.00.01 / Київ. держ. ін-т культури. — К., 1996. — 22 с.

²⁴ Особова картка Кулешова Сергія Георгійовича ...

²⁵ *Кулешов С.Г.* Типологія наукових документів: історія та сучасний стан: автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.08 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, Київ. держ. ін-т культури, Харк. держ. ін-т культури. — К., 1997. — 46 с.

²⁶ Особова картка Кулешова Сергія Георгійовича ...

²⁷ *Кулешов С.Г.* Проект концепції розвитку документознавства в Україні (матеріал до обговорення) // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. — К., 2007. — Вип. 9. — С. 80–100; *Його ж.* Документознавство // Спеціальні історичні дисципліни. Довідник. — К., 2008. — С. 211–218; *Його ж.* Документознавство // Українська архівна енциклопедія. — К., 2008. — С. 380–383; *Його ж.* Документознавство // Енциклопедія сучасної України. — К., 2008. — Т. 8: Дл–Дя. — С. 205–206.

²⁸ *Його ж.* Документознавство // Українська архівна енциклопедія. — С. 382

²⁹ Архівістика: термінолог. словник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. — К., 1998. — 106 с.

³⁰ Основні положення організації науково-дослідної та методичної роботи в державних архівних установах. — К., 2001. — 51 с.

³¹ Методика грошової оцінки документів Національного архівного фонду. (Затверджено наказом Державного комітету архівів України та Фонду державного майна України № 34/683 від 28.03.2005 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Law-base/Regulations/Method_rekom.php — Назва з екрана.

³² Галузева система науково-технічної інформації з архівної справи та документознавства. Структура та основні напрями функціонування: СОУ 92.5–22892594–001–2004. — чин. від 2005–01–01. — К., 2005. — 20 с.

³³ Основні проблеми віднесення документів Національного архівного фонду України до категорії унікальних // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність:

проблеми науки, освіти, практики: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 21–23 трав. 2007 р. — К., 2007. — С. 11–15.

³⁴ Кулешов С.Г. Українське документознавство: сучасний стан та перспективи розвитку // Студії з архів. справи та документознавства. — 1999. — Т. 4. — С. 95–99; Кулешов С.Г., Матяш І.Б. Архивная наука и документоведение Украины на современном этапе // Отечественные архивы. — 2002. — № 6. — С. 46–55; Загорецька О.М., Кулешов С.Г. З історії документознавства в Україні // Студії з архівної справи та документознавства. — 2008. — Т. 16. — С. 73–84.

³⁵ Кулешов С.Г. Про деякі ключові поняття справочинства. (Матеріал до обговорення) // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. — К., 2001. — Вип. 3: Джерелознавчі дисципліни. — С. 356–361; Загорецька О.М., Кузнєцова Л.В., Кулешов С.Г. Стандартизація в галузі справочинства в Україні: невирішені проблеми // Архіви України. — 2001. — № 1/2. — С. 11–20; Кулешов С.Г. З історії організації наукових досліджень процесів діловодства в Україні у 1920–1930-х роках // Студії з архівної справи та документознавства. — 2004. — Т. 11. — С. 164–167.

³⁶ Його ж. Історичне документознавство: зміст та основні завдання наукового напрямку (до постановки проблеми) // Архіви України. — 1998. — № 1/6. — С. 9–18; Його ж. Новий погляд на структуру документознавства // Вісник Книжкової палати. — 2003. — № 10. — С. 24–27; Його ж. Чи входить книгознавство у документознавство? (До проблеми структуризації сучасного документознавства) // Бібліотечний вісник. — 1999. — № 5. — С. 10–16; Його ж. Перспективні напрямки наукових досліджень у спеціальному документознавстві // Студії з архівної справи та документознавства. — 2004. — Т. 12. — С. 115–120.

³⁷ Його ж. Концепції документа як засобу соціальних комунікацій // Вісник Харк. держ. акад. культури. — 1999. — Вип. 1. — С. 81–88; Його ж. Історичні передумови уніфікації документів // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2004. — № 1. — С. 42–45; Його ж. Документаційні ресурси інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень у місцевому органі державної влади // Наукові праці Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського. — К., 2005. — Вип. 14. — С. 231–240; Його ж. Документаційні ресурси інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень у місцевому органі державної влади // Рукописна та книжкова спадщина України: археогр. дослідж. унік. архів. та бібл. фондів. — К., 2005. — Вип. 10. — С. 302–310; Його ж. Архів, бібліотека, музей: спроба інтеграції на засадах комунікаційного підходу? // Студії з архівної справи та документознавства. — 2009. — Т. 17. — С. 29–32; Його ж. Про поняття «типовий документ» у традиційному документознавстві // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. — К., 2009. — Вип. 10. — С. 108–116.

³⁸ Його ж. Документаційні ресурси інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень у місцевому органі державної влади // Наукові праці Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського. — К., 2005. — Вип. 14. — С. 231–240; Його ж. Документаційні ресурси інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень у місцевому органі державної влади // Рукописна та книжкова спадщина України: археогр. дослідж. унік. архів. та бібл. фондів. — К., 2005. — Вип. 10. — С. 302–310.

³⁹ Его же. Документ как исторический источник: свойство, состояние, статус // Архивоведение и источниковедение отечественной истории. Проблемы взаимодействия на современном этапе: докл. и тез. выступлений на третьей Всерос. конф., 25–26 февр. 1999 г. — М., 1999. — С. 95–99; Его же. О понятии «электронный документ» // Документация в

інформаційному обществі: електронне делопроизводство і електронний архів: докл. і повідомлення на шостій міжнарод. науч.-практ. конф. (24–25 нояб. 1999 г.). — М., 2000. — С. 54–57.

⁴⁰ *Його ж.* Документальні джерела наукової інформації: поняття, типологія, історія типологічної схеми. — К., 1995. — С. 113–114.

⁴¹ *Його ж.* Прийняття законопроекту «Про діловодство» не за горами / Бесіду провела М. Галусяк // Секретарь-референт. — 2003. — № 7. — С. 20–22; *Его же.* Взгляд на главный объект Закона Украины «О делопроизводстве» // Документация в информационном обществе: парадигмы XXI века: докл. и сообщ. на десятой Международ. науч.-практ. конф., 25–26 нояб. 2003 г. — М., 2004. — С. 233–237; Концепція проекту Закону України «Про діловодство» (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 липня 2006 р. № 426-р) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Problems/Concept> — 4.11.2005.php — Назва з екрана.

⁴² *Кулешов С.Г.* Документознавчі аспекти трактування понять сфери електронного документування та документообігу // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. — К., 2002. — Вип. 5: Архіви — складова інформаційних ресурсів суспільства. — С. 37–41; *Його ж.* Електронний документ у системі сучасного діловодства // Архіви України. — 2004. — № 4/6. — С. 50–53; *Його ж.* Відбір веб-ресурсів для зберігання в Центральному державному електронному архіві України як наукова проблема // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики: матеріали V Міжнарод. науч.-практ. конф., Київ, 20–22 трав. 2008 р.: тез. доп. — К., 2008. — С. 86–88.

⁴³ Українська архівна енциклопедія / Редкол.: І.Б. Матяш (голова) та ін. — К., 2008. — 881 с.

⁴⁴ *Кулешов С.Г.* Аудіовізуальний документ // Українська архівна енциклопедія. — К., 2008. — С. 161; *Його ж.* Документ // Там само. — К., 2008. — С. 378–379; *Його ж.* Документація // Там само. — С. 379; *Його ж.* Документознавець // Там само. — С. 380; *Документознавство* // Там само. — С. 380–383; *Його ж.* Класифікатори техніко-економічної та соціальної інформації // Там само. — С. 507–508; *Його ж.* Класифікації (класифікаційні схеми) документів // Там само. — С. 508–509; *Його ж.* Нумізматика // Там само. — С. 618–621; *Його ж.* Офіційний документ // Там само. — К., 2008. — С. 636; *Його ж.* Система документації // Там само. — С. 728–729; *Його ж.* Службовий документ // Там само. — С. 736; *Його ж.* Уніфікація службових документів // Там само. — С. 785–786; Уніфікована система документації // Там само. — С. 786; *Його ж.* Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації // Там само. — С. 787; *Його ж.* Уніфікована форма документа // Там само. — С. 786–787; *Його ж.* Управлінська документація // Там само. — С. 787; *Його ж.* Управлінський документ // Там само. — С. 787; *Його ж.* Функції документа // Там само. — С. 805–806; *Його ж.* Юридична сила документа // Там само. — С. 858.

⁴⁵ *Матяш І., Мушка Ю.* Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині: історія, спогади, архівні документи. — К., 2005. — 400 с.

⁴⁶ Українська дипломатія: перші кроки на міжнародній арені: Каталог виставки архівних документів та раритетних видань. — К., 2006. — 36 с.; *Андрієвська Л., Мага І., Приходько Л.* Українська дипломатія: перші кроки на міжнародній арені // Археографія. Джерелознавство. — К., 2006. — Вип. 309–311.

⁴⁷ Професорсько-викладацький склад кафедри документальних комунікацій [Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв] [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

<http://dakkim.edu.ua/institut-derzhavnogo-upravlnnja-ta-nformacino-djalnost> — Назва з екрана.

⁴⁸ Кулешов С.Г. Загальне документознавство: програма курсу для студ. гуманіт. ф-ту зі спеціальності 7.020105 «Документознавство та інформаційна діяльність». — К., 2002. — 13 с.; Кулешов С.Г., Шевченко І.О., Хімич Я.О. Інформаційне забезпечення управління: програма курсу для студентів гуманітарного факультету зі спеціальності 7.020105 «Документознавство та інформаційна діяльність». — К., 2002. — 23 с.; Кулешов С.Г. Методичні рекомендації до підготовки та захисту дипломних робіт для студентів зі спеціальності 7.020105 «Документознавство та інформаційна діяльність». — К., 2002. — 40 с.; Його ж. Управлінське документознавство: програма курсу для студентів гуманітарного факультету зі спеціальності 7.020105 «Документознавство та інформаційна діяльність». — К., 2002. — 12 с.; Його ж. Методичні рекомендації до підготовки та захисту курсових робіт для студентів зі спеціальності 7.020105 «Документознавство та інформаційна діяльність» кваліфікації «документознавець-референт органів державної влади та місцевого самоврядування». — К., 2004. — 31 с.

⁴⁹ Його ж. Управлінське документознавство: навч. посіб. для вищ. навч. закл. культури і мистецтв. — К., 2003. — 57 с.

⁵⁰ Його ж. Документознавство // Спеціальні історичні дисципліни. Довідник. — К., 2008. — С. 211–218; Кулешов С.Г., Загорецька О.М. Діловодство // Там само. — С. 192–201.

⁵¹ Програма кандидатського іспиту зі спеціальності «07.00.10 — документознавство, архівознавство» / Кулешов С.Г., Матяш І.Б. — К., 2004. — 18 с.

⁵² Паспорт спеціальності 27.00.02 — Документознавство. Архівознавство [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.journ.univ.kiev.ua/nauka/naukova_stor/Pasport_SK_VAK.pdf — Назва з екрана.